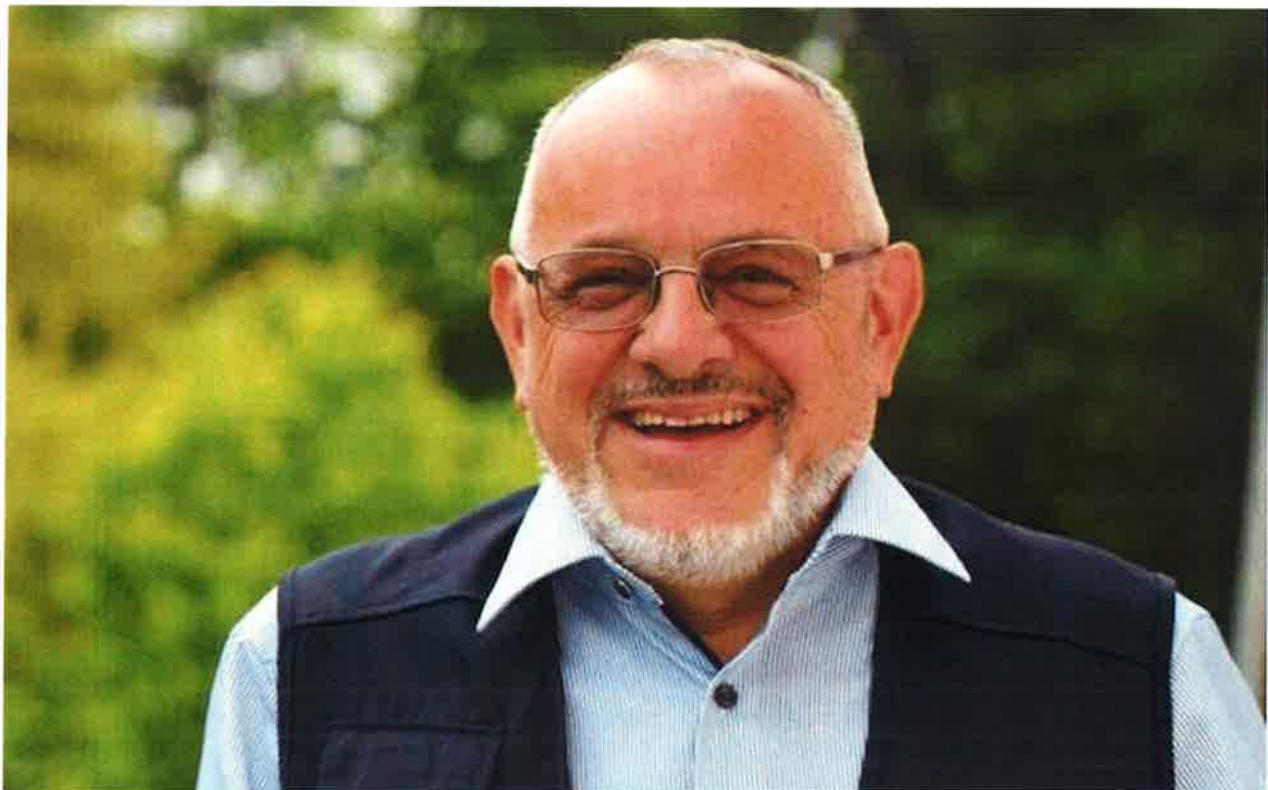

Anton Tomažič, poslanec Demosa: Takrat se je odpiralo edinstveno zgodovinsko okno za samostojnost. Za stvari, kot je lustracija, preprosto ni bilo časa (1. del)

Piše: **Primož Veselič** - 22. junija 2018 ob 6:34

Anton Tomažič, slovenski pravnik in računalniški entuziast, je bil v Jugoslaviji politični disident, ob demokratizaciji konec 80. pa je odločno stopil na strankarski parket in bil med ključnimi člani Slovenske demokratične zveze, ene prvih demokratičnih strank.

Ta se je skupaj s 5 drugimi pred prvimi svobodnimi volitvami povezala v koalicijo Demos in na njih zmagala. Ostalo – drama z vzponi in padci – je zgodovina, kar pa niti približno ne pomeni, da je bilo o temi že vse povedano. Tudi zato je konec maja pri celovški Mohorjevi družbi izšla njegova knjiga spominov in arhivskih dokumentov “V

objemu slovenske pomladi”, ki ima kakopak tudi svojo spletno stran.

[Zelim izvedeti več ...](#) [V redu, razumem.](#)

Na Domovini smo z njim opravili izredno zanimiv intervju. Preberite o njegovih najlepših in najgrenkejših spominih, kaj bi se današnja politika lahko naučila od takratne, zakaj je razpadel Demos in kaj bi se dalo storiti drugače, da dediči totalitarnega režima ne bi ohranili toliko moči.

Nedavno je izšla vaša knjiga *V objemu slovenske pomladi*, kjer ste zbrali več kot 500 strani gradiva in spominov iz časa osamosvajanja. Zakaj ste jo napisali?

Mislím, da so dogodki iz tistega časa premalo poznani, pogosto pa tudi enostransko prikazani. Imel sem veliko gradiva in se ga enostavno čutil dolžan objaviti zaradi objektivnejšega prikaza teh let.

Kaj je v tej knjigi drugačnega, takšnega, da bi jo priporočili tudi nekomu, ki je prebral že večino literature o slovenski pomladi in osamosvojitvi? Bi morda posebej opozorili na kakšen objavljen dokument?

Lahko povem, da sem največ pozornosti namenil vprašanju volilnega sistema. Narodni demokrati, pa tudi nekatere druge Demosove stranke, smo se namreč zelo trudili za vpeljavo večinskega ali pa vsaj kombiniranega volilnega sistema.

V knjigi je, vsaj kolikor je meni znano, tudi prvič objavljen zapisnik o ukinitvi Demosa na Dolskem. Ob tem lahko povem tudi, da se je to zgodilo proti volji velikega dela članstva in je Demos nato vsaj še eno leto deloval v obliki poslanskega kluba ter zveze občinskih Demosov.

Gotovo ste že do potankosti reflektirali tistih nekaj usodnih let ob koncu 80. in začetku 90. Kaj bi izpostavili kot dogodek, dosežek itd., ki vam je ostal v najlepšem spominu?

Največji dosežek je prav gotovo izpolnitev glavnih dveh ciljev – osamosvojitve in demokratizacije. Kot dogodek pa mi je enostavno najbolj ostala v spominu nepozabna slovesnost ob razglasitvi državnosti.

Kaj pa najbolj obžalujete? Katero dogajanje iz tistega časa ali pa njegova odsotnost po vaše danes najbolj negativno zaznamuje slovensko politično in družbeno realnost?

Z obiskom in uporabo spletnega mesta soglašate z uporabo in beleženjem piškotkov.

Želim izvedeti več ... V redu, razumem.

Ravno razpad Demosa, ki je onemogočil izpeljavo našega programa do konca, še posebej na področju privatizacije, kjer bi bila naša različica prav gotovo pravičnejša, brez t. i. divje privatizacije.

Osebnostno pa me je zelo prizadel tudi neuspeh Narodnih demokratov na volitvah l. 1992, ko naša stranka ni preseгла parlamentarnega praga; iz tega razloga sem tedaj tudi pustil aktivno politiko.

Anton Tomažič z Martinom Liscem, direktorjem celovške Mohorjeve, pri kateri je izšla knjiga V objemu slovenske pomladi.

Bili ste med glavnimi člani Slovenske demokratične zveze in Demosa, ki je takrat povezal kar 6 pomembnih strank, ki so bile med seboj nazorsko in deloma programsko različne. Kako to da jim je vendarle uspelo speljati osamosvojitve? Vidite tu kakšne vzporednice ali celo lekcije za današnji čas?

Da, gotovo bi se današnje politične stranke iz tega lahko marsičesa naučile. Če imajo namreč neke skupne cilje ali poglede, je treba manj pomembne razlike pač zanemariti. Dober primer so bile denimo razlike med strankami Demosa glede splava, ki smo jih takrat enostavno dali na stran, ker smo imeli pomembnejše in nujnejše cilje.

Z obiskom in uporabo spletnega mesta soglašate z uporabo in beleženjem piškotkov.

Želim izvedeti več ... V redu, razumem.

Uspeli pa smo sodelovati tudi s tedanjo opozicijo, kjer so sicer sedeli zelo močni politični nasprotniki – brez tega bi bilo denimo izjemno težko izpeljali plebiscit.

Zakaj je po vaše Demos razpadel? Ste v zvezi s tem dobili ob zbiranju gradiva in pisanju kakšno novo spoznanje? Menite, da bi se razpadu bilo moč izogniti ali je bil glede na različnost strank bolj vprašanje časa?

Razpad nikakor ni bil neizogiben, temveč nekako »izgoljufan«. Obstajali so namreč neki »usmerjevalci« ali pa »prišepetovalci« starih sil, ki so bili posebno v SDZ zelo močni. Spomnimo se samo odmevnega javnega poziva Spomenke Hribar »Zaustavite desnico«, čeprav ta takrat ni bila na nikakršnem pohodu.

Politiki starih sil so se enostavno zavedali, da bi Demos v naslednjem sklicu državnega zbora, še posebej če bi bil sprejet večinski ali kombiniran volilni sistem, lahko imel močno večino. Zato so prepričali tudi del Demosove politične elite, da je potrebno njegovo vlado zrušiti, nato pa prepričati še vpeljavo večinskega ali kombiniranega sistema, kar dejansko usodno zaznamuje slovensko politiko do današnjih dni.

Nasploh je zgodba SDZ zelo povedna in nekako simbolizira takratne politične odnose. Prihajalo je namreč do velikih napetosti med levim vodstvom, ki se je morda celo tajno sestajalo s Kučanom, in večino članstva, ki je gravitiralo bolj proti desni ali vsaj sredini. Te napetosti so dosegle vrhunec na kongresu stranke l. 1991, kjer je naša struja preglasovala levo in je ta nato takoj ustanovila Demokratsko stranko. Naš program je tedaj pomagal pisati tudi Janez Janša, ki je na kongresu prav tako izstopil iz SDZ, ni pa vstopil v DS.

Sam hkrati tudi nikoli nisem razumel takratnega širokega nasprotovanja Peterletu in Krščanskim demokratom za krmilom vlade. Mnogi bolj levo usmerjeni člani SDZ – med drugim tudi Bučar – so namreč že takoj po volitvah začeli o njem govoriti kot o klerikalcu, kar je bilo popolnoma neupravičeno. Mislim, da je pri vsem skupaj šlo bolj za nek komunistični prastrah.

Kaj bi bilo po vašem mnenju moč v tistih letih narediti drugače, da kontinuitetne politične sile ne bi ohranile toliko moči? So bili tisti, ki so pripomogli k razpadu Demosa, morda naivni, da bodo lahko zares demokratično vladali skupaj s temi silami?

Z obiskom in uporabo spletnega mesta soglašate z uporabo in beleženjem piškotkov.

Želim izvedeti več ... V redu, razumem.

Če bi bilo le možno, te sile na volitvah l. 1990 sploh ne bi smele sodelovati. To so bile namreč totalitarne organizacije, ki niso imele nobene legitimnosti sodelovati na demokratičnih volitvah. Tisti, ki so še vedno hoteli delovati v politiki, bi se morali takrat vključiti v novonastale demokratične stranke, ali pa ustanoviti nove svoje, brez povezave z bivšimi totalitarnimi organizacijami.

Poleg tega so imele te sile že na začetku ogromno prednost pri volitvah, posebno v Zbor združenega dela, takratni tretji zbor skupščine, ki je bil enakovreden drugima. V vseh podjetjih in upravnih organih so bile takrat namreč še osnovne organizacije pod okriljem ZKS.

Seveda pa tedaj nismo bili dovolj močni, da bi se jim lahko neizprosno postavili po robu, in smo morali iskati kompromise. Takrat se je odvijalo enostavno preveč pomembnih procesov, z demokratizacijo in osamosvojitvijo na čelu, da bi lahko izvedli še lustracijo.

To smo kratko malo morali dati na stranski tir, da smo, pogosto z enim ali dvema glasovoma večine, sprejeli ključne zakone za slovensko državnost, za katero se je odpiralo edinstveno, majhno zgodovinsko okno. V nasprotnem primeru bi bili danes kvečjemu kakšna entiteta pod nekim tujim pokroviteljstvom.

Ob tem lahko povem še, da komunisti nikdar zares niso bili za osamosvojitve, le ob jasnem obračanju javnega mnenja v to smer so o tem enostavno morali govoriti vedno tiše. Nato pa so seveda uvideli, da lahko tudi v samostojni Sloveniji zelo lepo politično in gmotno preživijo.

Kje so po vaše vzroki, da danes v slovenskem parlamentu dejansko nimamo leve stranke, ki bi se zmogla povsem distancirati od prejšnjega režima ali pa določenih socialističnih simpatij?

O tem pišem tudi v zadnjem poglavju svoje knjige, Epilog slovenske pomladi. Sam namreč izredno pogrešam Socialdemokratsko stranko, ki jo je ustanovil Tomšič in nato vodil Pučnik. Takšna stranka bi bila nujno potrebna za normalizacijo slovenske politike. Podobno velja tudi za klasični liberalni del političnega prostora, ki bi tako skupaj morala tvoriti zmerno, evropsko levico.

Tu osebno zamerim Janši, da je nato svojo stranko peljal v desno in spremenil ime. Mesto socialne demokracije je tako prepustil starim silam, na desni pa po nepotrebem odprl prostor za pretirana medsebojna rivalstva.

Želim izvedeti več ... V redu, razmem.

Ko vas je predsednik Pahor na sprejemu ob 30. obletnici Odbora za varstvo človekovih pravic vprašal, kateri temi ste namenili največ pozornosti, ste brez oklevanja dejali, da volilnemu sistemu. Kaj je bilo takrat najbolj usodno, da posledice čutimo še danes?

Kar nekaj sem o tem povedal že ob tematiki razpada Demosa, tu pa bi dodal še eno zanimivost. Če bi volitve 1992 potekale po kombiniranem volilnem sistemu, bi se takratne 4 opozicijske stranke, ki so ostale v Demosu, lažje povezale v koalicijo in na volitvah nastopile s skupnimi kandidati, kar je bil do tik pred zdajci resen namen. S tem bi tedaj imeli bistveno več možnosti za skupno zmago in bi verjetno tudi današnja podoba Slovenije bila drugačna.

Ali je takratno dogajanje danes v slovenski javnosti, še posebej pri mlajših generacijah, premalo poznano? Katere so stvari, ki po vaše najbolj po krivici izginjajo v pozabo?

Menim, da ni dovolj poznano dejstvo, da je bil Demos široka koalicija zelo različnih strank, tako desnih kot levih; mnoge mlajše generacije namreč mislijo, da je šlo le za desnico. To je bil zelo pozitiven primer povezovanja nazorsko različnih strank in delov družbe za skupne, demokratične cilje.

Fascinantno se mi tudi zdi, kakšna dobra kombinacija mladosti in izkušenosti je bila tedanja sestava slovenske skupščine in vlade. Mlada ekipa okoli Peterleta, Janše, Bavčarja se je izjemno dobro dopolnjevala z Bučarjem, Pučnikom itd. Takšno sodelovanje med generacijami je nekaj, česar danes v Sloveniji gotovo manjka.

Stvar je RESNA. Za DOMOVINO gre!

Vztrajamo. Zbrana sredstva nam ne omogočajo, da bi Domovino še brali čez leto dni. Cilj donacijske akcije smo znižali z 31.000 na 25.000 EUR. To je tisti minimum, ki ga želimo zbrati do konca junija, da lahko rečemo – gremo naprej. Kljub zategovanju pasu in času, ki ga bomo še morali nameniti zbiranju financ za delovanje.

Izredno branost je dosegla Domovina v letošnji predvolilni kampanji. To je dokaz, da je naš glas v slovenskem prostoru še kako potreben. Z obiskom in uporabo spletnega mesta soglašate z uporabo in beleženjem piškotkov.

Želim izvedeti več ... V redu, razmem.

Hvala vsem, ki ste že donirali. Če še oklevate, pa pomislite: *“Kako bi bilo, če med spletnimi stranmi, ki jih berem, ne bi bilo Domovine?”* Če čutite klic, da bi podprli Domovino, z zneskom, ki ga zmorete, ne oklevajte. Donirajte zdaj in s svojim darom tako spodbudite tudi druge!

Z obiskom in uporabo spletnega mesta soglašate z uporabo in beleženjem piškotkov.

Želim izvedeti več ... V redu, razumem.

